

تأثیر تحریم‌ها بر حقوق اجتماعی - سیاسی شهروندان سومالی

سارا موسوی^۱ | علی باقری دولت‌آبادی^۲ | رضا التیامی‌نیا^۳ | مجتبی شریعتی^۴

چکیده

تأمین حقوق اجتماعی - سیاسی شهروندان یکی از وظایف حکومت‌ها محسوب می‌شود که در قوانین داخلی کشورها به صراحت به آن اشاره می‌گردد. اما تأمین این حقوق گاه با موانع خارجی مواجه می‌گردد. یکی از این موانع، تحریم‌های یکجانبه و چندجانبه هستند. علی‌رغم اینکه وضع‌کنندگان تحریم همواره چنین تأثیری را منکر می‌شوند اما اکثر پژوهش‌های صورت گرفته در این خصوص، این گزاره را رد کرده‌اند. یکی از کشورهایی که طولانی‌ترین و گسترده‌ترین تحریم‌های یکجانبه و چندجانبه را تجربه کرده است کشور سومالی است. این مقاله قصد دارد به این پرسش پاسخ دهد که تحریم‌ها چه تأثیری بر حقوق اجتماعی - سیاسی شهروندان سومالی داشته است؟ فرضیه پژوهش به این نکته اشاره دارد که تحریم‌ها بیش از نظام سیاسی و رهبران، شهروندان عادی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. بنابراین ناقض حقوق اجتماعی - سیاسی شهروندان سومالیایی هستند. برای پاسخ به سؤال پژوهش؛ بر اساس شاخص‌های جهانی حق حیات، حق سلامت و کیفیت حکمرانی در دوره اعمال تحریم‌ها علیه سومالی با روش اسنادی - توصیفی مورد ارزیابی قرار گرفت. یافته‌های پژوهش به لحاظ تجربی و مصداقی نشان دادند حق حیات و حق سلامت در سومالی طی سال‌های اعمال تحریم به شدت نقض شده و تحریم‌ها نتوانسته‌اند هیچ بهبودی در شاخص‌های حکمرانی در این کشور ایجاد کنند. همچنین در بعد نظری یافته‌های دیگر پژوهش‌ها در خصوص تأثیرات منفی تحریم بر حقوق بشر تأیید گردید.

واژگان کلیدی: تحریم، حقوق بشر، سازمان ملل، حق حیات، حق سلامت، دموکراسی، سومالی

DOI: 10.27834/CSIW.2312.1332.4.31.7

^۱ دانشجوی دکتری علوم سیاسی، دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران. sara.71mousavi@gmail.com

^۲ استاد گروه روابط بین‌الملل، دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران، (نویسنده مسئول): abagheri@yu.ac.ir

^۳ استادیار گروه علوم سیاسی، دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران R.eltyami@yu.ac.ir

^۴ استادیار گروه علوم سیاسی، دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران M.shariati17@gmail.com

استناد: موسوی، سارا؛ باقری دولت‌آبادی، علی؛ التیامی‌نیا، رضا و شریعتی، مجتبی. (۱۴۰۲). تأثیر تحریم‌ها بر حقوق اجتماعی - سیاسی شهروندان سومالی. بحران پژوهی جهان اسلام، ۱۰(۴)، ۱۳۷-۱۶۳.

این مقاله تحت لایسنس آفرینندگی مردمی (Creative Commons License- CC BY) در دسترس شما قرار گرفته است.

مقدمه

برای بیش از یک قرن، رژیم‌های تحریم ابزار مطلوب سیاست خارجی دولت‌ها برای پیگیری منافع خود و پیشگیری از جنگ بوده است (Bokat-Lindell, 2022). گستردگی استفاده از تحریم‌ها باعث گردید که سازمان ملل متحد نیز در صدد استفاده از آن به عنوان ابزاری برای مجازات ناقضان صلح و حقوق بشر و جایگزینی برای اقدام نظامی در صورت مواجهه با خطر صلح و امنیت بین‌المللی برآید (Carisch, 2017). اما مشکل بزرگ تحریم‌ها این است که اجرای آن می‌تواند به طور ناخواسته حقوق اساسی میلیون‌ها انسان را نقض کند. با وجود این پیامد منفی، کشورها همچنان به وضع و اعمال تحریم‌ها علیه هم‌دیگر ادامه می‌دهند و دستورالعمل‌های منسوخ شده‌ای را که شاید مناسب جنگ سرد بود، اجرا می‌کنند (Micek, 2023). تحریم‌ها می‌توانند اشکال مختلفی از اقتصادی گرفته تا دیپلماتیک، نظامی یا فرهنگی را دربرگیرند (Bossuyt, 2012)؛ اما هیچ یک از آن‌ها به اندازه تحریم‌های اقتصادی مورد استفاده قرار نگرفته است. تحریم‌های اقتصادی محدودیت‌هایی در خصوص حجم واردات و صادرات، مسدود کردن دارایی‌ها یا جلوگیری از سپرده‌گذاری بانکی و نقل و انتقال پول و سپرده را دربرمی‌گیرد (Radcliffe, 2022). در حال حاضر آمریکا با افزون بر تحریم ۱۰ هزار فرد و نهادهای مختلف در جهان در راس تحریم‌کنندگان بین‌المللی قرار گرفته است (The Economist, 2023). یکی از کشورهایی که بیشترین تحریم‌های دوجانبه و چندجانبه را تجربه کرده است سومالی است. این کشور بیش از سه دهه است که درگیر بی‌ثباتی سیاسی و خشونت است. شورای امنیت سازمان ملل متحد از زمان برقراری تحریم تسلیحاتی در سال ۱۹۹۲ نقش فعالی در رابطه با سومالی ایفا کرده است. شورای امنیت سازمان ملل متحد در واکنش به درگیری در سومالی، تلفات سنگین جانی و خسارات گسترده ناشی از آن، تحریم‌های مختلفی علیه این کشور صادر کرده است. به گونه‌ای که این کشور در حال حاضر یکی از طولانی‌ترین دوره‌های تحریم‌های چندجانبه را در جهان تجربه می‌کند. هدف از وضع این تحریم‌ها وادار ساختن رهبران سومالیایی به گفتگو با مخالفین خود، برقراری ثبات سیاسی در کشور، پایان دادن به جنگ داخلی، اعمال حکمرانی مطلوب و رعایت موازین حقوق بشری بوده است. این تحریم‌ها در شرایطی برای مدت بیش از سه دهه ادامه پیدا کرده است که هیچ ارزیابی رسمی در خصوص تأثیرات حقوق بشری آن منتشر نشده است. بنابراین پرسش پژوهش حاضر این است که

فصلنامه بحران پژوهی جهان اسلام

تحریم‌ها چه تاثیری بر حقوق اجتماعی-سیاسی شهروندان سومالی داشته است؟ فرضیه پژوهش به این نکته اشاره دارد که «تحریم‌ها بیش از نظام سیاسی و رهبران، شهروندان عادی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. بنابراین ناقض حقوق اجتماعی-سیاسی شهروندان سومالیایی هستند».

۱- پیشینه پژوهش

تعداد مقالات منتشر شده درباره سومالی به فارسی کمتر از انگلستان دو دست و محدود به سه موضوع است: نخست تأثیر دزدی دریایی بر امنیت مناطق دریایی (Karimi Pashaki; Yahyapour and Kazempour, A, 2015) و نقش قدرت‌های فرامنطقه‌ای در این خصوص (Hosseini, 2008)؛ دوم، وضعیت گروه‌های اسلام‌گرا در سومالی (Massoudnia & Foroughi, 2012) و سوم، چگونگی انتشار مذهب شافعی در این کشور (شافعی‌پور، ۱۳۹۹). نزدیک‌ترین پژوهش به مقاله حاضر در آثار منتشر شده به زبان انگلیسی اثر سارا مویکالی موسائو^۱ (۲۰۲۱) با عنوان «ناکارآمدی تحریم‌ها: یک مطالعه موردی درباره سومالی» است. حجم عمده‌ای از مقاله فوق که پژوهشی درسی محسوب می‌شود را ادبیات نظری تحریم دربر گرفته و تنها بخش پایانی این مقاله به شکلی کوتاه به تأثیر تحریم‌ها بر سومالی پرداخته است. کوتاه و نارسا بودن این بخش و عدم ارائه آمار و شواهد و اکتفا نمودن به کلی‌گویی موجب گردیده نویسنده در اثبات مدعای خود ناکام بماند. همچنین این اثر به لحاظ منبع‌شناسی با تکرار استفاده از منابع و در برخی بخش‌ها مشکلات ارجاع دهی مواجه است. تمرکز مقاله حاضر بر موارد نقض حقوق اجتماعی-سیاسی و نه آثار اقتصادی تحریم از دیگر مواردی است که آن را از پژوهش پیشین متمایز می‌سازد. در مجموع می‌توان گفت مقاله حاضر به لحاظ موضوع، روش و مبانی نظری فاقد مشابه داخلی و خارجی و از هر لحاظ دارای نوآوری است.

۲- مبانی نظری

تحریم‌های اقتصادی به یکی از وجوه عادی سیاست بین‌الملل تبدیل شده است. استفاده از این ابزار در دهه ۹۰ میلادی تا جایی گسترش پیدا کرد که برخی پژوهشگران این دهه را به عنوان «دهه

1 Sara Mwikali Musau

تأثیر تحریم‌ها بر حقوق اجتماعی - سیاسی شهروندان سومالی

تحریم» نامگذاری کردند (Cortright & Lopez, 2000:16). درخصوص تحریم‌های اقتصادی و کارایی آن بر تغییر سیاست کشورهای تحریم‌شده مطالعات بسیاری انجام شده است (Pape 2005; Hovi et al. 1997). اکثر این پژوهش‌ها تأثیر ضمنی تحریم‌ها بر کشور هدف را مورد تأیید قرار می‌دهند؛ با این حال، برخی مطالعات تردید دارند که آیا پس از اعمال تحریم‌ها تغییر سیاست و بهبودی در سابقه حقوق بشر در کشورهای تحریم‌شده اتفاق می‌افتد یا خیر؟ و نهایتاً نتیجه می‌گیرند که اثربخشی تحریم‌های اقتصادی پایین است (Pape 1997; Cortright & Lopez 2002; Van Genugten, 1999). بنابراین بین هدف سیاست افزایش احترام به حقوق بشر و کارایی تحریم برای تحقق این مهم اختلاف نظر وجود دارد. تعداد محدودی از محققان به طور خاص بر احترام به حقوق بشر در کشورهای تحریم‌شده تمرکز می‌کنند (Gibbons & Garfield 2009; Wood 2008; Peksen 2009). آن‌ها بیشتر به دنبال مشخص کردن این مسأله هستند که آیا تحریم‌های اقتصادی توانسته است نتیجه مطلوب را که از ابتدا به دنبال تحقق بخشیدن به آن بوده‌اند، برآورده سازند یا خیر؟ به همین خاطر با گذشت زمان تلاش‌ها برای یافتن راهکارهای جهت اثربخش‌تر نمودن تحریم‌ها بیشتر شده است.

دورسان پکسن¹ که پژوهش‌های متعددی درخصوص تأثیرات تحریم‌ها انجام داده است معتقد است «تحریم‌ها فرصت‌های جدیدی را ایجاد می‌کنند که باعث می‌شود رهبران از آزادی‌های سیاسی و اقتصادی بکاهند. ضمن این که، تحریم‌های اقتصادی از طریق کاهش سطح دموکراسی می‌توانند به عنوان ابزاری استراتژیک توسط رژیم تحریم شده برای تحکیم حاکمیت استبدادی و تضعیف مخالفان خود به کار گرفته شوند» (Peksen & Cooper, 2010: 240-264). به باور وی تحریم‌های گسترده و چندجانبه در مقایسه با تحریم‌های یکجانبه بیشتر به حقوق بشر آسیب رسانده و منجر به بدتر شدن حقوق اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در سطح جامعه می‌گردد (Peksen, 2009: 59-77). بنابراین تحریم‌های بین‌المللی برخلاف آنچه واضعان آن مدعی هستند منجر به تحکیم موقعیت حاکمان مستبد خواهد شد. این مسئله به صورت مستقیم به کاهش سطح دموکراسی، محدودیت آزادی‌های مدنی و سیاسی و به صورت غیرمستقیم به محدودیت حقوق اقتصادی و اجتماعی منجر خواهد شد.

1 Dursun Peksen

فصلنامه بحران پژوهی جهان اسلام

در برابر دیدگاه فوق دیدگاه دیگری وجود دارد که بر این باور است اگرچه تحریم‌ها ممکن است در کوتاه مدت بر احترام به حقوق بشر تأثیر منفی بگذارد اما در بلند مدت بر وضع حقوق بشر تأثیر مثبت خواهد گذاشت. ایمانوئل اینگولد^۱ اظهار می‌دارد «در حالی که احترام به حقوق بشر در کشورهای هدف معمولاً پس از اعمال تحریم‌ها کاهش می‌یابد، سطح دموکراسی در کل دوره اعمال تحریم‌ها افزایش می‌یابد» (Ingold, 2013:1). نتایج پژوهش او نشان می‌دهد «در حالی که تحریم‌های جامع^۲ اثر منفی بر احترام به حقوق بشر دارد. تحریم‌های هدفمند باعث افزایش سرکوب نمی‌شود و احترام به حقوق بشر پس از اعمال تحریم‌ها افزایش می‌یابد» (Ingold, 2013:29). وی تأیید می‌کند از نظر اثربخشی یا سوابق بشردوستانه بهتر، تحریم‌های چندجانبه و هدفمند تفاوت چندانی با تحریم‌های یکجانبه و چندجانبه ندارند. همچنین موافقین تحریم‌ها به برخی مصداق‌های تاریخی برای اثبات فرضیه خود توسل می‌جویند. به اعتقاد آن‌ها «پس از آن‌که ایالات متحده و متحدانش، گواتمالا (۱۹۹۳) را تحریم کردند، سرانو^۳ رئیس‌جمهور وقت، پارلمان و قوه قضائیه را به طور غیرقانونی منحل کرد، این اقدام سرانو باعث شد تا ارتش، رئیس‌جمهور را برکنار کند و در نتیجه نهادهای دموکراتیک در این کشور دوباره احیا شدند» (musavi & bagheri dolatabadi, 2021: 227).

شواهدی از این دست موجب گردیدند تا بعدها مخالفین تحریم‌ها نظرات خود را تعدیل نمایند. در همین خصوص پکسن و کوپر پذیرفتند که «تحریم‌ها گاه باعث نتایج سیاسی ناخواسته [اما مطلوب] می‌شوند» (Peksen & Cooper, 2010). با این نتایج جدید پرسش بعدی این بود که تحریم‌ها کجاها تأثیر مثبت بیشتری برجای می‌گذارد؟ برای پاسخ به این سؤال برخی پژوهشگران نوع نظام‌های سیاسی را زیر ذره بین پژوهش گرفتند. به باور آن‌ها در نظام‌های دموکراتیک رهبران یا احزاب تمایل دارند در آینده دوباره در انتخابات پیروز شوند. این خواسته آن‌ها را از توسل به تصمیمات سیاسی بسیار نامطلوب مانند سرکوب گسترده دولتی بازمی‌دارد (Fearon, 1994). بنابراین، رهبران دموکرات حتی با وجود اعمال تحریم‌های اقتصادی علیه آن‌ها احتمالاً در افزایش سرکوب دولتی محتاط‌تر از همتایان غیردموکرات خود هستند (Marinov, 2005: 571). در همین

1 Emanuel Ingold

2 comprehensive sanctions

3 Serano

تأثیر تحریم‌ها بر حقوق اجتماعی - سیاسی شهروندان سومالی

راستا داونپورت و آرمسترانگ^۱ ادعا می‌کنند که رهبران غیردموکرات به حقوق بشر احترام نمی‌گذارند، زیرا برای آن‌ها مساله انتخاب شدن در انتخابات بعدی مطرح نیست و هیچ فشاری را از این بابت تحمل نخواهند کرد (Davenport & Armstrong, 2004: 540).

بنابراین اگر پذیرفته شود که این کشورهای غیردموکراتیک هستند که بیشتر در معرض تحریم‌های بین‌المللی قرار می‌گیرند لاجرم باید پذیرفت که تحریم‌ها در این کشورها منجر به نقض حقوق بشر شهروندان آن‌ها خواهد شد. به همین خاطر کورترایت و لوپز^۲ استدلال می‌کنند که برای وضع تحریم‌ها باید اهداف اخلاقی قوی‌تری وجود داشته باشد که تأثیرات ناگزیر تحریم‌ها بر مردم کشورهای هدف را توجیه نماید. از نظر آن‌ها این هدف سیاسی و اخلاقی بالاتر می‌تواند توقف تجاوز یا جلوگیری از سرکوب بیشتر شهروندان توسط یک حاکم مستبد باشد؛ اما در هر صورت آن‌ها می‌پذیرند که برای حفظ مشروعیت تحریم‌ها، لازم است که رژیم تحریم استانداردهای زندگی شهروندان کشور هدف را به زیر سطح معیشتی نرساند (Cortright & Lopez, 2000). با این توضیحات به سراغ کشور سومالی خواهیم رفت تا دریابیم آیا تحریم‌ها در این کشور از این اصل اخلاقی پیروی کرده است یا خیر؟ تحریم‌ها چه تأثیری بر حقوق اجتماعی-سیاسی در این کشور بر جای گذاشته است؟

۳- روش پژوهش

پژوهش حاضر نقطه تمرکز خود را بر پایه‌ای‌ترین حق اجتماعی هر شهروند یعنی حق به حیات و سلامت و حق برخورداری از نظام سیاسی منتخب خود قرار داده است. حق برخورداری از استاندارد مناسب زندگی در ماده ۱۱ و حق به سلامت در ماده ۱۲ میثاق حقوق اقتصادی-اجتماعی و حق حیات در ماده ۶ میثاق حقوق سیاسی و مدنی به صراحت آمده است. برای سنجش تأثیر تحریم‌ها بر این حقوق در سومالی - در دوره پس از اعمال تحریم‌ها - از روش اسنادی - توصیفی بهره گرفته شده است. در این روش به گزارش‌های رسمی منتشر شده توسط سازمان ملل متحد و نهادهای مرتبط با آن، اظهارنظرهای صورت گرفته توسط کارشناسان و مقامات محلی و آمارهای معتبر مراجع بین‌المللی در خصوص وضع بهداشت، سلامت و تغذیه در این کشور استناد شده است.

1 Davenport and Armstrong

2 Cortright & Lopez

فصلنامه بحران پژوهی جهان اسلام

همچنین برای ارزیابی کیفیت حکمرانی در این کشور گزارش‌های منتشر شده درباره میزان آزادی‌های سیاسی، مذهبی، فساد، شرایط فعالیت احزاب و... مرور شده‌اند.

۴- شرایط سیاسی - اجتماعی سومالی

در مقایسه با کشورهای همچون مصر، لیبی، الجزایر و...، سومالی یک کشور نسبتاً کوچک با جمعیت تخمینی ۱۵ میلیون نفر است (Lewis, 2003:1). مردم سومالی عمدتاً مسلمان و غالباً دامدار و کشاورز هستند. بخش‌هایی از سومالی تا پیش از استقلال در سال ۱۹۶۰ در استعمار ایتالیا و عمدتاً این سرزمین مستعمره بریتانیا بود. این کشور پس از رهایی از استعمار، نظام سیاسی جمهوری را برای خود برگزید. در این دوره، سومالی دموکراسی باثباتی داشت و حتی مورد غبطه شهروندان سایر کشورهای آفریقایی بود. دموکراسی که از تفکیک قوا، قوه قضاییه و مطبوعات آزاد بهره‌مند بود. متأسفانه، در سال ۱۹۶۹، سیاست دموکراتیک در این کشور به غیر دموکراتیک تغییر کرد و رو به خودکامگی نهاد (Ingiriis, 2016:1).

از سال ۱۹۶۹ تا ۱۹۹۱، سومالی تحت رهبری دیکتاتوری محمد زیاد باره بود. در سال ۱۹۹۱، او از طریق جنگ داخلی خونینی که توسط چریک‌های قبیله‌ای به راه انداخته شد سرنگون شد. این اتفاق زمانی رخ داد که واشنگتن در سال ۱۹۸۹ حمایت خود را از رئیس‌جمهور مستبد این کشور، محمد زیاد باره، پس گرفت و قبیله مرهان^۱ - قبیله طرفدار رئیس‌جمهور - را در معرض حملات قبیله هاوی^۲ قرار داد (Lewis, 2021). بدین ترتیب سومالی در بحرانی سیاسی فرو رفت که یکی از پیچیده‌ترین و طولانی‌ترین بحران‌ها در سراسر جهان گردیده است.

در سه دهه گذشته سومالی بی‌ثباتی سیاسی و درگیری‌های مکرر همراه با شوک‌های زیست محیطی و اقتصادی را تجربه کرده است. این بحران‌ها منجر به آوارگی گسترده، ناامنی غذایی و سطح بالای فقر شده است. سومالی دارای ساختار پیچیده اجتماعی، با پویایی‌های پیچیده حاکم بر مناطق جغرافیایی، قبیله‌ها و گروه‌های قومی است و این امر باعث شده است تا مدیریت سیاسی این کشور همواره با چالش روبرو باشد. علاوه بر مشکلات فوق سومالی با خطر تجزیه و از دست رفتن

1 Marehan Clan

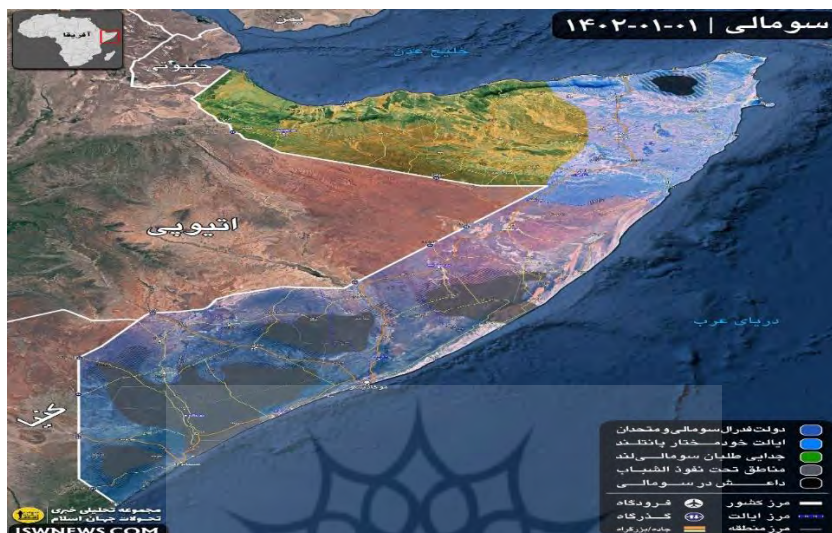
2 Hawyie Clan

تأثیر تحریم‌ها بر حقوق اجتماعی - سیاسی شهروندان سومالی

تمامیت ارضی نیز روبروست. پس از آن که این کشور در سال ۱۹۸۹ درگیر جنگ‌های داخلی گردید جمهوری خودخوانده سومالی‌لند در سال ۱۹۹۱ و ایالت پونتلند در سال ۱۹۹۸ خودمختاری خود از حکومت مرکزی را اعلام کردند (ر.ک: نقشه ۱). نکته قابل تامل واکنش اعضای شورای امنیت سازمان ملل به اعلام خودمختاری سومالی‌لند بود. در طول هشت ماه پس از اعلام این استقلال، یعنی تا ژانویه ۱۹۹۲، هیچ میانجیگری یا تلاشی برای پایان دادن به این وضعیت و یکپارچگی مجدد این سرزمین‌ها آغاز نشد. در نتیجه در تمامی طول این سال‌ها سومالی‌لند بدون شناسایی رسمی از سوی سایر دولت‌ها و بدون اینکه تحت حاکمیت دولت مرکزی باشد به بقای خود ادامه داده است (Gordon, 2023). در واقع باید گفت آنچه به تداوم این وضعیت کمک نموده است سیاست یک‌بام و دو هوای کشورهای اروپایی بویژه بریتانیا، نروژ، ایتالیا و فرانسه بوده است. دولت‌هایی که در گذشته بخشی از این کشور و یا کشورهای همسایه آن را تحت استعمار داشته و همچنان به شکلی دیگر اهداف سیاسی خود را پیگیری می‌نمایند. افزون بر مشکلات فوق، موگادیشو با یکی از طولانی‌ترین دوره‌های تحریم از تحریم‌های اقتصادی گرفته تا تحریم تسلیحاتی دست و پنجه نرم می‌کند. تحریم‌هایی که به شدت اقتصاد، سیاست و اجتماع این کشور را تحت تأثیر قرار داده و اثرات آن را غیرنظامیان متحمل می‌شوند. یکی از آثار بارز این تحریم‌ها؛ محروم، خطرناک، توسعه نیافته، بی‌ثبات و محل سکونت تروریست‌ها باقی ماندن سومالی است (Musau, 2021:5). به نحوی که کشتار، جابجایی دسته جمعی غیرنظامیان و حملات تروریستی به پدیده‌ای معمولی در این کشور تبدیل شده است. اگرچه گام‌هایی از سوی سازمان ملل متحد برای تحقق صلح در این کشور برداشته شده؛ اما این تلاش‌ها هنوز نتیجه مشخصی به همراه نیاورده است.

فصلنامه بحران پژوهی جهان اسلام

نقشه ۱. مختصات جغرافیایی و مناطق خودمختار سومالی

۵- تحریم‌های وضع شده علیه سومالی

از دهه ۱۹۹۰ تحریم‌های مختلفی علیه سومالی وضع شده است (ر.ک: جدول ۱). اولین تحریم چندجانبه توسط سازمان ملل در ۲۳ ژانویه ۱۹۹۲ با قطعنامه ۷۳۳ و به دنبال بالا گرفتن بحران سیاسی در این کشور وضع شد. طبق این قطعنامه «بر اساس فصل هفتم منشور سازمان ملل متحد، همه دولت‌ها به منظور برقراری صلح و ثبات در سومالی باید فوراً تحریم کلی و کامل نفت، سلاح و تجهیزات نظامی به سومالی را تا زمانی که شورا تصمیم دیگری اتخاذ کند، اجرا کنند» (UN, 1992: SC/733). این قطعنامه یکی از طولانی‌ترین دوره‌های تحریم در دوران پس از جنگ سرد را رقم زده است و پیوسته مورد بازبینی و تکمیل قرار گرفته است. به نحوی که بعدها موارد دیگری همچون ممنوعیت سفر؛ مسدود شدن دارایی‌ها؛ ممنوعیت صادرات زغال و ممنوعیت تجارت دریایی زغال سنگ نیز به آن افزوده شد. تحریم‌هایی که قرار بود در ۱۵ نوامبر ۲۰۲۱ به پایان رسد با تداوم وضع سابق در این کشور و شدت گرفتن دزدی‌های دریایی با قطعنامه ۲۴۹۸ در سال ۲۰۱۹ ابعاد تازه‌ای یافتند (UN, 2019: SC/2498). در حالی که دولت سومالی بارها درخواست لغو تحریم‌ها جهت

تأثیر تحریم‌ها بر حقوق اجتماعی – سیاسی شهروندان سومالی

مبارزه قوی‌تر علیه گروه تروریستی الشباب و گروه‌های تجزیه‌طلب را کرده است اما این درخواست‌ها کمتر مورد توجه قرار گرفته است.

در سال ۲۰۲۳ و پس از ارائه گزارش رئیس کمیته مربوط به رژیم تحریم‌ها برای سومالی، ابوکر دهیر عثمان^۱، نماینده سومالی در جلسه شورای امنیت با تکرار درخواست پیشین کشورش مبنی بر لغو کامل تحریم تسلیحاتی، اظهار داشت «به نظر می‌رسد بین رژیم تحریم‌ها و وضعیت میدانی، به‌ویژه در مورد مبارزه دولت با گروه تروریستی الشباب، گسست فزاینده‌ای وجود دارد. تحریم‌ها باید کسانی را هدف قرار دهند که تهدیدی برای صلح و امنیت در کشور هستند و در عین حال از سیاست‌های امنیتی قوی دولت حمایت می‌کنند» (UN, 2023: SC/15323). وی پیشتر و در جلسه قبلی این شورا نیز متذکر شده بود «در حالی که شورا قصد دارد به دولت کمک کند تا جریان انتقال تسلیحات را محدود و امنیت را تحکیم کند، در عمل تحریم تسلیحاتی، دستیابی دولت به تسلیحات را محدود ساخته و احتمال درگیری بین جوامع را در سومالی افزایش داده است» (UN, 2023: SC/15213).

جدول ۱. قطعنامه‌های تصویب شده علیه سومالی

سال	قطعنامه	محتوا
ژانویه ۱۹۹۲	قطعنامه ۷۳۳	تحریم تسلیحاتی سومالی را در واکنش به درگیری‌های جاری و وخامت اوضاع انسانی وضع کرد.
ژوئن ۲۰۰۱	قطعنامه ۱۳۵۶	جهت تأمین تجهیزات نظامی برای استفاده در عملیات‌های بشر دوستانه معافیت‌هایی اعمال شد.
ژوئیه ۲۰۰۲	قطعنامه ۱۴۲۵	شورای امنیت دامنه تحریم تسلیحاتی را تعیین و مشخص ساخت که تأمین مالی خرید تسلیحات و همچنین فروش مستقیم یا غیرمستقیم یا ارائه مشاوره فنی یا آموزش نظامی را ممنوع می‌کند.
دسامبر ۲۰۰۶	قطعنامه ۱۷۲۵	شورای امنیت تا حدی تحریم تسلیحاتی سازمان ملل علیه سومالی را تعدیل کرد. این قطعنامه به مقامات بین دولتی توسعه (IGAD) و کشورهای عضو اتحادیه آفریقا اجازه می‌دهد تا یک نیروی مداخله‌ای

1 Abukar Dahir Osman

فصلنامه بحران پژوهی جهان اسلام

منطقه‌ای را برای محافظت از دولت فدرال انتقالی سومالی (TFG) و تسلیح و آموزش نیروهای امنیتی مستقر کنند.		
شورای امنیت، تحریم را محدود به بازیگران غیردولتی کرده است.	قطعنامه ۱۷۴۴	فوریه ۲۰۰۷
تحریم تسلیحاتی را به منظور هدف قرار دادن نهادهایی که تحریم تسلیحاتی را نقض کرده یا مانع ارسال کمک‌های بشردوستانه به سومالی یا در آن شده اند، اصلاح کرد.	قطعنامه ۱۸۴۴	نوامبر ۲۰۰۸
شورای امنیت، محدودیت‌ها و رویه‌های مربوط به ارسال تسلیحات به دولت سومالی را اصلاح و در عین حال تحریم عرضه تسلیحات به بازیگران غیردولتی در این کشور را حفظ کرد.	قطعنامه ۲۰۹۳	مارس ۲۰۱۳
طبق این قطعنامه‌ها، برای یک دوره یک ساله، تا ۶ مارس ۲۰۱۴ تحریم تسلیحاتی سومالی برای تحویل سلاح، تجهیزات نظامی اعمال نمی‌شود.	قطعنامه ۲۱۱۱	ژوئیه ۲۰۱۳
تحریم کلی تسلیحات علیه سومالی را مجدداً تأیید و مقررات مربوط به ارسال تسلیحات به دولت سومالی را تا ۲۵ اکتبر ۲۰۱۴ تمدید کرد.	قطعنامه ۲۱۴۲	مارس ۲۰۱۴
شورای امنیت تحریم کلی تسلیحاتی سومالی را مجدداً تأیید و مقررات مربوط به ارسال تسلیحات به دولت سومالی را تا ۳۰ اکتبر ۲۰۱۵ تمدید کرد.	قطعنامه ۲۱۸۲	اکتبر ۲۰۱۴
دامنه موارد شمول تحریم‌ها به فروش مستقیم یا غیرمستقیم، عرضه یا انتقال اقلام مربوط به سلاح های دست‌ساز گسترش یافت.	قطعنامه ۲۴۹۸	۱۵ نوامبر ۲۰۱۹
ضمن اعلام معافیت‌های برای دسترسی به سلاح توسط دولت برای مبارزه با الشباب محدودیت‌های اعمال شده بر سلاح های دست‌ساز را تمدید کرد.	تمدید قطعنامه	۱۵ نوامبر ۲۰۲۲

منبع: گردآوری شده توسط نویسندگان از وب سایت سازمان ملل، ۱۴۰۲

۶- تأثیر تحریم‌ها بر حقوق اجتماعی - سیاسی در سومالی

سومالی به عنوان عضوی از جامعه بین‌المللی یکی از بدترین سوابق در خصوص رعایت حقوق بشر را از خود برجای گذاشته است. عوامل اقتصادی، اجتماعی و سیاسی مختلفی دست به دست

تأثیر تحریم‌ها بر حقوق اجتماعی - سیاسی شهروندان سومالی

یکدیگر داده‌اند تا سومالی به کانون نقض حقوق بشر و حقوق بشردوستانه تبدیل شود. یکی از این عوامل تحریم‌ها است. در ادامه بررسی خواهیم کرد که چگونه تحریم‌ها شهروندان این کشور را از حقوق اولیه خود محروم ساخته و عملاً فاقد کارآمدی لازم بوده است.

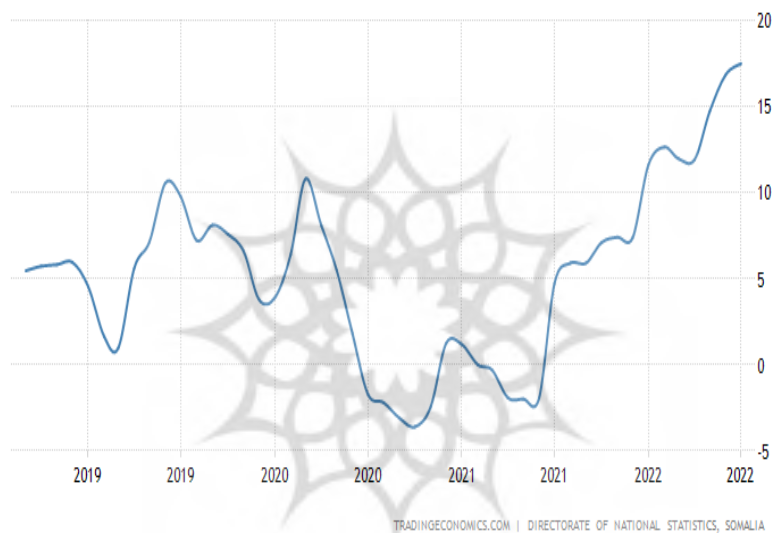
۱-۶- حق حیات

سومالی در راس فهرست کشورهای کمتر توسعه‌یافته و فقیر دنیا قرار دارد. خشکسالی و قحطی سال‌های اخیر طی ۶۰ سال گذشته در این کشور بی‌سابقه بوده است. در حال حاضر بیش از نیمی از جمعیت این کشور زیر خط فقر زندگی می‌کنند و سوء تغذیه دارند و این امر آن‌ها را در برابر تغییرات آب و هوایی آسیب‌پذیرتر می‌کند. در سال ۲۰۲۱ در شاخص گرسنگی در جهان، سومالی رتبه اول را بدست آورد و وضع آن در مرحله «بسیار هشداردهنده» قرار گرفت. در این سال ۵۹/۵ درصد جمعیت این کشور دچار سوء تغذیه بودند (Concerns World Wide, 2023). آنچه شرایط را برای سومالیایی‌ها بدتر ساخته است افزایش قیمت موادخوراکی در جهان است که در سال ۲۰۲۰ در اثر کرونا و در سال ۲۰۲۲ در اثر حمله روسیه به اوکراین و افزایش قیمت غلات در جهان تشدید شد (Kelly, 2022). قبل از جنگ در اوکراین، سومالی تا حد زیادی به واردات گندم از اوکراین و فدراسیون روسیه وابسته بود و با وقوع جنگ این دسترسی محدود گردید. علاوه بر این، خشکسالی مستقیماً دام‌ها را که اغلب تنها راه معیشت خانواده‌های سومالیایی است تحت تأثیر قرار داده است. طبق گزارش‌های رسمی، یک سوم کل دام‌ها در مناطق آسیب‌دیده - حدود سه میلیون رأس - تلف شده‌اند. همزمان با تأثیر منفی خشکسالی بر محصولات زراعی و دام، قدرت خرید مردم نیز همگام با کاهش فرصت‌ها کاهش یافته است (OCHA, 2022)؛ به نحوی که این کشور پیوسته افزایش قیمت مواد خوراکی را تجربه کرده است (ر.ک: نمودار ۱). برنامه جهانی غذا گزارش می‌دهد که قیمت مواد غذایی اصلی (غلات، حبوبات، لبنیات و...) در مناطقی از سومالی که تحت تأثیر خشکسالی قرار گرفته‌اند، در حال حاضر بالاتر از قیمت آن در زمان خشکسالی سال ۲۰۱۷ و قحطی سال ۲۰۱۱ است (Concerns Worldwide, 2023). آنچه به تشدید اثرات این معضل طبیعی کمک کرده است تحریم‌های وضع شده علیه دولت است که راه دسترسی این کشور به درآمد ثابت و تامین مایحتاج مردم را مسدود می‌سازد. در نتیجه محدودیت‌های ایجاد شده، میزان واردات مواد خوراکی به این کشور کمتر از نیاز واقعی جامعه است. این مسأله به افزایش قیمت اقلام

فصلنامه بحران پژوهی جهان اسلام

خوراکی منجر شده است. به عنوان مثال یک کیسه ۵۰ کیلوگرمی ذرت که در پایان سال ۲۰۲۱، ۸ دلار در این کشور قیمت داشت در سال ۲۰۲۳، ۵۰ دلار خرید و فروش گردید. این درحالی است که خانواده‌های سومالیایی با خشکسالی‌های اخیر پس‌انداز و درآمد کمتری دارند و دولت نیز به واسطه محدودیت‌های اقتصادی ناشی شده از تحریم‌ها، از ارائه یارانه بیشتر ناتوان است (Worldwide, 2023).

نمودار ۱. تورم مواد غذایی در سومالی (سال‌های ۲۰۱۹-۲۰۲۲)

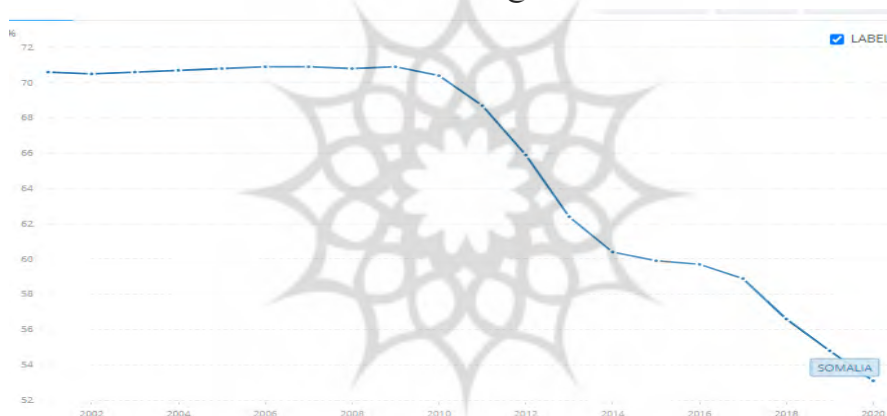
Source: Trading Economics, 2023

نخستین نتیجه ناشی از افزایش قیمت مواد خوراکی بروز سوء تغذیه در جامعه است. این روند که از سال ۲۰۱۰ تشدید شده در حال حاضر در بدترین وضعیت ممکن قرار دارد (ر.ک: نمودار ۲). به نحوی که تخمین زده می‌شود ۷/۸ میلیون نفر یعنی حدود نیمی از جمعیت سومالی با کمبود شدید مواد غذایی مواجه باشند. طبق گزارش سازمان بهداشت جهانی در اثر شرایط وخامت بار اقتصادی فوق‌الذکر ۱/۴ میلیون نفر مجبور به ترک محل زندگی و مهاجرت به کشورهای همسایه شده‌اند (WHO, 2023). شرایط فوق‌العاده می‌توان مصداق بارز نقض حق حیات دانست که در ماده ۶ میثاق حقوق اقتصادی-اجتماعی مورد تأکید قرار گرفته است. حق حیات از حقوق ذاتی انسان است و بر اساس آن «هیچ فردی را نمی‌توان خودسرانه و بدون مجوز از زندگی محروم کرد» (OHCHR, 2023).

تأثیر تحریم‌ها بر حقوق اجتماعی - سیاسی شهروندان سومالی

(1966b). حال آنکه نیمی از مردم سومالی به واسطه شرایطی که خارج از کنترل آن‌ها است از این حق اولیه محروم گردیده‌اند. تحریم‌ها علیه این کشور نه تنها تأثیری بر پایان یافتن منازعات داخلی نداشته، بلکه شرایط را برای دولت ورشکسته این کشور برای تأمین حداقلی حقوق شهروندان دشوارتر ساخته است. مشابه این وضعیت را در کره شمالی نیز می‌توان دید (musavi & bagheri dolatabadi, 2021: 221-254). اساساً وضع‌کنندگان تحریم‌ها قادر نیستند حتی در تحریم‌های هوشمند، به گونه‌ای عمل کنند که غیرنظامیان از نظامیان و رهبران و مقامات از مردم عادی تفکیک گردند؛ فلذا فشار اصلی تحریم‌ها بر مردم عادی خواهد بود و آن‌ها را از حقوق اولیه خود محروم خواهد ساخت.

نمودار ۲. شیوع سوء تغذیه در سومالی

Source: World Bank, 2022a

۲-۶- حق سلامت

حق سلامت مستلزم این تعهد است که کشورها باید شرایطی را فراهم نمایند که همه شهروندان بتوانند متحد ممکن سالم بمانند (Cortright & George, 2001:11). حق سلامت در چندین سند منطقه‌ای و بین‌المللی، از جمله ماده ۱۱ اعلامیه آمریکایی حقوق و وظایف انسانی (۱۹۴۸)، ماده ۱۶ منشور آفریقایی حقوق بشر و ملت‌ها (۱۹۸۱)، ماده ۲۵ اعلامیه حقوق بشر و ماده ۱۲ میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی اجتماعی و فرهنگی به رسمیت شناخته شده است (OHCHR, 1966b).

فصلنامه بحران پژوهی جهان اسلام

حق دسترسی به خدمات بهداشتی و درمان از شروط اساسی حق سلامت محسوب می‌شود. بنابراین رصد شرایط بهداشتی و نظام سلامت سومالی می‌تواند گویای وضع حقوق بشر در این کشور باشد. تا زمان فروپاشی دولت فدرال در سال ۱۹۹۱، ساختار سازمانی و اداری بخش مراقبت‌های بهداشتی سومالی تحت نظارت وزارت بهداشت بود. اگرچه پزشکان در سطوح منطقه‌ای دارای اختیاراتی بودند، اما مراقبت‌های بهداشتی تا حد زیادی متمرکز بود. دولت سوسیالیستی رئیس‌جمهور سابق سومالی، زیاد باره، با وجود اینکه در سال ۱۹۷۲ به طبابت خصوصی پایان داد ولی تلاش می‌کرد خدمات بهداشتی را به شکلی برابر در اختیار شهروندان قرار دهد. با شروع جنگ داخلی نظام مراقبت‌های بهداشتی عمومی سومالی از هم پاشید. در نتیجه استانداردهای مراقبت‌های بهداشتی در این کشور هر سال افت بیشتری را تجربه کرد. طوری که برطبق تخمین‌ها تا سال ۱۹۹۲، بیش از ۳۰۰۰۰۰ نفر جان خود را از دست داده‌اند (Carisch, 2017: 286). این شرایط در سال‌های بعد تشدید شد. کارشناسان سازمان ملل در سال ۲۰۲۲ تأیید کردند که نظام سلامت در این کشور به مرحله «پایین و خطرناک» رسیده است (OHCHR, 2022).

درخصوص ریشه‌یابی این وضعیت باید گفت پس از برکناری زیادباره از قدرت، سیستم سوسیالیستی و یارانه‌ای حاکم بر نظام سلامت سومالی نیز پایان یافت و بخش خصوصی بخش عمده‌ای از مراقبت‌های بهداشتی را در دست گرفت. این کار اگرچه دسترسی به پزشک و خدمات درمانی در مراکز شهری را آسان‌تر ساخت اما هزینه‌های درمان را برای شهروندان به‌ویژه در مناطق عشایری و روستایی افزایش داد. در نتیجه تعداد زیادی از شهروندان از دسترسی به خدمات بهداشتی و درمانی بازماندند. شرایط اقتصادی فاجعه‌بار این کشور که در اثر تحریم تشدید شده بود نیز این مشکل را دوچندان کرد، زیرا دولت قادر به حمایت مالی از خانواده‌ها و یا پرداخت یارانه لازم به داروها نبود. در نتیجه بسیاری از بیماری‌ها همانند وبا و سرخک که در بسیاری از مناطق جهان کنترل و در حداقل ممکن قرار دارد؛ در سومالی به دلیل کمبود امکانات بهداشتی رو به افزایش گذاشته است. بیشتر کودکان زیر ۵ سال و زنان باردار با سوءتغذیه شدید روبرو هستند (Care Organization, 2022). نرخ مرگ و میر کودکان زیر پنج سال در سومالی یکی از بالاترین‌ها در جهان است و از هر ۸ کودک ۱ نفر می‌میرد. از هر ۱۰۰ کودک سومالیایی ۴ نفر در ماه اول زندگی و ۸ نفر قبل از تولد فوت می‌کند. علاوه بر این، از هر ۲۰ زن ۱۵ تا ۴۹ ساله، ۱ نفر به دلیل عوارض

تأثیر تحریم‌ها بر حقوق اجتماعی - سیاسی شهروندان سومالی

بارداری یا زایمان جان خود را از دست می‌دهد (UNICEF, 2023). بین ژانویه تا ژوئیه ۲۰۲۲، سازمان بهداشت جهانی ۷۷۹۶ مورد ابتلا به وبا با ۳۷ مورد مرگ را گزارش کرد. ۵۳/۵ درصد از مبتلایان، کودکان زیر ۲ سال بودند (Care Organization, 2022). در حال حاضر کمتر از ۳۰ درصد سومالیایی‌ها به خدمات بهداشتی دسترسی دارند و تنها ۱۱ درصد کودکان واکسیناسیون اولیه دریافت می‌کنند (Osman, 2022). این آمار اگرچه بدون اعمال تحریم هم می‌توانست بدلیل تغییرات اقلیمی (خشکسالی)، بی‌ثباتی سیاسی، مداخلات خارجی، جنگ داخلی و ناکارآمدی سیاسی در این کشور وجود داشته باشد، اما هیچگاه در زمره بالاترین‌ها در قاره آفریقا قرار نمی‌گرفت. درست مشابه نتیجه‌ای که در عراق در سال ۱۹۹۲ بدست آمد. در این سال شواهد متقنی یافت شد که جنگ خلیج فارس و تحریم‌های تجاری باعث افزایش سه برابری مرگ‌ومیر در میان کودکان زیر پنج سال عراق شده است. این گروه تخمین زد که بیش از ۴۶۹۰۰ کودک بین ژانویه و اوت ۱۹۹۱ جان خود را از دست داده‌اند (Ascherio, 1992: 931-934). گزارش کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل نیز بعدها صحت این مساله را تأیید کرد (UNHRC, 2012: A/HRC/19/33). بعدها گزارش مارک بوسویت^۱ برای کمیسیون جانبی ارتقا و حمایت از حقوق بشر کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل تأیید کرد که تحریم‌های اقتصادی تأثیرات نامطلوبی بر برخورداری از حقوق بشر در کشور کوبا گذاشته است (Bossuyt, 2012). این امر یک نتیجه بیشتر ندارد و آن اینکه تحریم‌ها بر نقض حقوق اجتماعی - سیاسی تأثیر مثبت دارد و هرگز منجر به تغییر رفتار حاکمان منجر نشده است.

۳-۶- حکمرانی سیاسی

در متون سیاسی، از سومالی به عنوان یکی از مصادیق بارز دولت ورشکسته نام برده می‌شود که نتوانسته است علی‌رغم برگزاری کنفرانس‌های متعدد صلح ملی، یک حکومت مرکزی قوی را بنا نماید (Menkhaus, 2007: 74). در حالی که سومالی در تلاش برای ایجاد نهادهای سیاسی فراگیرتر است، تعداد کمی از شهروندان این کشور در طول عمر خود در انتخابات مستقیم شرکت کرده‌اند. انتخابات سال ۲۰۲۲ اولین انتخابات مستقیم در پنجاه سال گذشته در این کشور بود. این

1 Marc Bossuyt

فصلنامه بحران پژوهی جهان اسلام

انتخابات برای دور کردن سومالی از یک سیستم سیاسی مبتنی بر قبیله به سیستمی که صدای جوامع به حاشیه رانده، آوارگان داخلی، زنان و جوانان در آن شنیده شود حیاتی بود.

از سال ۲۰۱۶، اختلافات سیاسی مانع توسعه سیاسی سومالی شده است. مناقشات بر سر تقسیم قدرت و منابع بین دولت فدرال و مناطق خودمختار به بن بست منجر شده است. در حال حاضر جامعه مدنی در این کشور در زمره ضعیف ترین ها در آفریقا و در مراحل ابتدایی است. احزاب سیاسی در ایجاد دفاتر و انجام فعالیت های خود با چالش های جدی روبرو هستند. این شرایط اگرچه به نسبت سال ۲۰۱۹ که دولت از افتتاح دفاتر احزاب جلوگیری کرد و برخی از تجمعات سیاسی را ممنوع ساخت، بهتر شده، اما تا رسیدن به نقطه مطلوب راه طولانی در پیش است (USAid, 2023).

در شاخص های مختلفی که برای حکمرانی در نظر گرفته می شود سومالی جایگاه مناسبی ندارد. آمار بانک جهانی نشان می دهد شاخص ثبات سیاسی و نبود خشونت در سومالی در طی سال های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۰ از وضعیت مناسبی برخوردار نبوده است. به طوری که با توجه به نوع نمره گذاری بانک جهانی (مبنی بر نمره +۲/۵ بعنوان نمره عالی و -۲/۵ به عنوان نمره بسیار ضعیف) بهترین سال در این شاخص مربوط به سال ۱۳۹۰ با نمره ۲/۰۸- بوده و بدترین نمره نیز در سال ۱۳۹۲ با نمره ۲/۷۶- ثبت شده است. سومالی در سال ۱۳۹۰ در بین ۲۰۳ کشور مورد بررسی جایگاه ۲۰۰ و در سال ۱۴۰۰ در بین ۱۸۰ کشور مورد بررسی رتبه ۱۷۲ را بدست آورده است (ر.ک: جدول ۲).

جدول ۲. شاخص حکمرانی ثبات سیاسی و نبود خشونت در سومالی (۲۰۲۱-۲۰۱۱)

شاخص	سال	نحوه نمره بندی	نمره	رتبه سومالی
ثبات سیاسی و نبود خشونت	۲۰۱۱	+2.5 (نمره عالی) -2.5 (نمره بسیارضعف)	-۲/۰۸	
	۲۰۱۲		-۲/۸۶	
	۲۰۱۳		-۲/۷۶	رتبه سومالی در سال
	۲۰۱۴		-۲/۵۲	۲۰۱۱ در بین
	۲۰۱۵		-۲/۳۸	۲۰۳ کشور ۲۰۰ بوده و
	۲۰۱۶		-۲/۳۶	در سال ۲۰۲۱ از بین
	۲۰۱۷		-۲/۲۶	۱۸۰ کشور در رتبه

تأثیر تحریم‌ها بر حقوق اجتماعی - سیاسی شهروندان سومالی

۱۷۲ را به دست آورده است.	-۲/۲۶	۲۰۱۸
	-۲/۳۹	۲۰۱۹
	-۲/۵۸	۲۰۲۰
	-۲/۶۸	۲۰۲۱

Source: World Bank, 2022b

سازمان خانه آزادی در خصوص شاخص حاکمیت قانون در این کشور می‌نویسد «سیستم قضایی در سومالی در عین حال که از هم پاشیده و با کمبود کارکنان مواجه است سرشار از فساد است. قانون در این کشور به شکلی فزاینده مورد احترام قرار نمی‌گیرد و مقامات دولتی احکام دادگاه را نادیده می‌گیرند» (Freedom House, 2023). این سازمان در ادامه به شواهدی از نبود حاکمیت قانون در این کشور می‌پردازد که از جمله آن‌ها انتصاب پنج عضو برای کمیسیون خدمات قضایی - نهاد ناظر بر دادگاه‌های فدرال - در ژوئیه ۲۰۲۰، است. مخالفان سیاسی و گروه‌های جامعه مدنی در سومالی استدلال می‌کنند که این انتصاب‌ها بدون داشتن اختیارات مناسب یا در نظر گرفتن صلاحیت‌ها و استقلال نامزدها انجام شده است. آمار بانک جهانی نشان می‌دهد شاخص حاکمیت قانون در سومالی در طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۰ وضعیت مناسبی نداشته است؛ به طوریکه با توجه به نوع نمرات (+۲/۵ بعنوان نمره عالی و -۲/۵ به عنوان نمره بسیار ضعیف) بهترین سال در این شاخص مربوط به سال ۱۳۹۰ با نمره -۲/۲۶ و بدترین نمره نیز مربوط به سال ۱۳۹۱ با نمره -۲/۴۲ بوده است (ر.ک: جدول ۳). سومالی در سال ۱۳۹۰ در بین ۲۰۳ کشور مورد بررسی جایگاه ۲۰۲ و در سال ۱۴۰۰ در بین ۱۸۰ کشور مورد بررسی رتبه ۱۷۸ را به دست آورده است.

جدول ۳. شاخص حاکمیت قانون در سومالی (۲۰۱۱-۲۰۲۱)

شاخص	سال	نحوه نمره بندی	نمره	رتبه سومالی
	۲۰۱۱		-۲/۳۴	
	۲۰۱۲		-۲/۴۲	

فصلنامه بحران پژوهی جهان اسلام

رتبه سومالی در سال ۲۰۱۱ در بین ۲۰۳ کشور ۲۰۲ بوده و در سال ۲۰۲۱ از بین ۱۸۰ کشور در رتبه ۱۷۸ را به دست آورده است.	-۲/۴۱	+2.5 (نمره عالی)	۲۰۱۳	حاکمیت قانون
	-۲/۳۶	-2.5 (نمره بسیارضعف)	۲۰۱۴	
	-۲/۳۰		۲۰۱۵	
	-۲/۳۱		۲۰۱۶	
	-۲/۲۷		۲۰۱۷	
	-۲/۲۹		۲۰۱۸	
	-۲/۳۷		۲۰۱۹	
	-۲/۳۱		۲۰۲۰	
	-۲/۲۶		۲۰۲۱	

Source: World Bank, 2022

به لحاظ شاخص آزادی بیان و عقیده در حالی که قانون اساسی موقت این کشور خواستار آزادی مطبوعات است، روزنامه نگاران مرتباً با آزار، بازداشت خودسرانه، تعلیق، جریمه نقدی و خشونت از سوی بازیگران دولتی و غیردولتی مواجه می‌شوند. در سال ۲۰۲۰، محمد عبدالله محمد، رئیس‌جمهور سومالی اصلاحیه‌هایی را بر قانون رسانه‌ها در این کشور اعمال کرد که شامل حمایت‌های ظاهری از حقوق روزنامه‌نگاران می‌شد، اما انتشار «اطلاعات نادرست»، گزارش‌های متعارض با «منافع ملی» و «تحریک» به خشونت و شکاف‌های طایفه‌ای را جرم‌انگاری می‌کرد. ماهیت مبهم و تفسیربردار واژه‌ها و محول کردن امر تشخیص و نظارت بر رسانه‌ها به وزارت اطلاعات این کشور ماهیت آزادی بیان و رسانه را به محاق برده است (US Department of State, 2023). در شاخص آزادی عقیده و مذهب این کشور با کمترین حد از تساهل و تسامح نسبت به سایر ادیان و مذاهب مواجه است. به نحوی که در گزارش‌های منتشر شده در این خصوص آمده است: «مسیحیان و اعضای دیگر گروه‌های مذهبی غیرمسلمان به دلیل ترس از آزار و اذیت اجتماعی در بیشتر نقاط کشور، ناتوانی خود را در انجام علنی آئین مذهبی‌شان گزارش کرده‌اند» (US Department of State, 2023). در گزارشی که به طور مشترک توسط هیئت مساعدت سازمان ملل در سومالی^۱ و دفتر کمیساریای عالی حقوق بشر سازمان ملل^۲ تهیه شده است در این

1 United Nations Assistance Mission in Somalia (UNSOM)

2 UN High Commissioner for Human Rights

تأثیر تحریم‌ها بر حقوق اجتماعی - سیاسی شهروندان سومالی

باره آمده است «آزادی بیان، که نقشی اساسی در ساختن دولت‌های دموکراتیک ایفا می‌کند، به‌ویژه در زمان دگرگونی سیاسی، همچنان به‌طور قابل توجهی محدود است... نقض‌های متعددی درخصوص روزنامه‌نگاران و رهبران سیاسی از جمله قتل، حملات، دستگیری‌ها و بازداشت‌های خودسرانه، ارباب، آزار و اذیت، بسته شدن رسانه‌ها، توقیف تجهیزات و مصادره وب سایت‌ها ثبت شده است» (UNHR, 2016).

در گزارش سازمان شفافیت بین‌الملل درباره فساد که در سال ۲۰۲۲ منتشر شده است (ر.ک: جدول ۴) سومالی در پایین‌ترین رتبه شاخص ادراک فساد در بین ۱۸۰ کشور جهان و حتی در میان کشورهای آفریقایی قرار گرفته است (Transparency Organization, 2023). میزان فساد در این کشور به حدی است که مقامات ارشد این کشور را نیز درگیر ساخته است. در دسامبر سال ۲۰۲۱ محمد عبدالله محمد، رئیس‌جمهور سابق سومالی، محمد حسین روبل نخست‌وزیر این کشور را به خاطر فساد از قدرت تعلیق کرد. رئیس‌جمهور کنونی سومالی حسن شیخ محمود نیز، متهم به سوء استفاده از قدرت در دوره ریاست جمهوری قبلی‌اش است (Ngila, 2023:1-2).

جدول ۴. جایگاه سومالی در شاخص ادراک فساد

رتبه	در میان کشورهای آفریقایی	رتبه جهانی	رتبه در جهان	بالاترین رتبه‌ها در جهان	رتبه جهانی
۱	سومالی	۱۸۰	اول	سومالی	۱۸۰
۲	سودان جنوبی	۱۷۸	سوم	سوریه	۱۷۸
۳	لیبی	۱۷۱	ششم	سودان جنوبی	۱۷۸
۴	گینه استوایی	۱۷۱	نهم	ونزوئلا	۱۷۷
۵	برونئی	۱۷۱	دهم	یمن	۱۷۶
۶	کومور	۱۶۷	دوازدهم	لیبی	۱۷۱

منبع: گردآوری شده از وب سایت شفافیت بین‌الملل توسط نویسندگان، ۱۴۰۲

نهاد غیردولتی دیدبان حقوق بشر آخرین وضعیت این کشور را اینگونه گزارش می‌کند «همه طرف‌های درگیر در سومالی مرتکب نقض قوانین بشردوستانه بین‌المللی شده‌اند که برخی از آن‌ها به جنایات جنگی تبدیل شده است... مقامات فدرال و منطقه ای همچنان به ارباب، حمله، دستگیری

فصلنامه بحران پژوهی جهان اسلام

خودسرانه و گاه محاکمه روزنامه نگاران، از جمله با استفاده از قوانین کیفری منسوخ کشور، ادامه می‌دهند» (Human Rights watch, 2022). این یافته‌ها موید پژوهش‌های پکسن است که میزان نقض حقوق بشر در کشورهای تحریم‌شده با تحریم‌ها ارتباط مستقیم دارد (Peksen, 2009). چراکه با افزایش تحریم‌ها نظام سیاسی رو به انسداد بیشتر و سرکوب معترضان می‌گذارد. در واقع برخلاف ادعای والنستین و استایبانو (Wallenstein & Staibano, 2005: xv) باید گفت حتی تحریم‌های هدفمند و هوشمند موجب نمی‌شود رهبران سیاسی تن به فشارهای خارجی داده و در نوع حکمرانی سیاسی خود تغییراتی ایجاد کنند (Drezner, 2011: 96-108). برای اثربخشی منفی تحریم‌ها بر وضع حقوق اجتماعی-سیاسی شهروندان حداقل به دو مکانیسم می‌توان اشاره کرد: نخست اینکه رهبران سیاسی بی‌ثباتی سیاسی-اقتصادی ایجاد شده در کشور در اثر تحریم‌ها را به منزله تهدید برای تداوم حکومت خود تلقی نموده و به شدت دامنه آزادی‌های سیاسی و اجتماعی را محدود خواهند کرد و به سرکوب بیشتر روی می‌آورند (Wood, 2008: 491). دوم این‌که؛ تحریم‌های بیشتر را مقدمه جنگ تلقی کرده و هزینه‌هایی که باید در امور اقتصادی-اجتماعی صرف شود را به سمت امور نظامی سوق خواهند داد. در نتیجه شرایط زندگی برای شهروندان عادی به نسبت قبل بدتر خواهد شد.

به نظر می‌رسد اگر مکانیسم تحریم اثربخشی و سودمندی احتمالی هم برای تغییر رفتار حاکمان داشته باشد، این اثربخشی در نظام‌های دموکراتیک بیشتر خود را نشان خواهد داد تا در نظام‌های غیردموکراتیک. در مقایسه با نظام‌های غیردموکراتیک، رهبران نظام‌های دموکراتیک به طور کلی بیشتر مراقب رفاه عمومی و حفظ رضایت مردم هستند. چراکه توانایی آن‌ها برای حفظ قدرت تا حد زیادی به آراء مردم بستگی دارد. به همین خاطر هرگز بدنبال از دست دادن آن نیستند. به محض اینکه دولت‌های دموکراتیک با تحریم مواجه شوند، ممکن است به دو دلیل تمایل بیشتری برای تن دادن به فشارهای خارجی داشته باشند: اول، حفظ پایگاه حمایتی خود و دیگری توانایی محدود این نظام‌ها برای توزیع مجدد کالاها و منابع بین شهروندان، برای رفع آسیب‌های اقتصادی ناشی از تحریم. آنها به راحتی قادر نخواهند بود حامیان سیاسی خود و مردم عادی را مجاب سازند که چرا باید مالیات بیشتری بپردازند و یا اینکه چرا باید هزینه برخی از بخش‌ها همچون حوزه رفاه عمومی

تأثیر تحریم‌ها بر حقوق اجتماعی - سیاسی شهروندان سومالی

در اثر تحریم کاهش یابد. لذا به نظر می‌رسد انگیزه‌های سازش و تن دادن به خواسته‌های کشورهای تحریم‌کننده در این نظام‌ها بیشتر است.

در مقابل، رژیم‌های تک‌حزبی و اقتدارگرا عموماً در برابر فشار تحریم‌ها درجه بالایی از انسجام و وحدت را از خود بروز می‌دهند. از آنجایی که در این نظام‌ها اعضای حزب حاکم هویت ایدئولوژیک یکسانی دارند و انحصار قدرت در دست حزب برای یک دوره طولانی مدت را ترجیح می‌دهند به راحتی از نظام دیوانسالاری برای کنترل دستگاه دولت و جامعه استفاده می‌کنند. ماهیت منسجم این نظام‌ها به رهبران سیاسی کمک می‌کند تا منابع کمیاب را در بین طرفداران خود بازتوزیع نموده و درصد حمایت بیشتری را از این اقشار کسب نمایند. این اقدام در عین حال که جلوی وارد آمدن فشارهای اقتصادی بیشتر بر حامیان دولت را می‌گیرد این دولت‌ها را قادر می‌سازد تا بر مخالفان نظارت بیشتری را اعمال کرده و آن‌ها را نسبت به ادامه اعتراضات سیاسی و نتیجه بخش بودن آن دلسرد سازند. در نتیجه در نظام‌های اقتدارگرایی همچون سومالی و کره شمالی تداوم تحریم‌ها فقط شرایط زندگی را بر مردم عادی سخت‌تر خواهد کرد و اقلیت حاکم و طرفداران آن‌ها آسیب‌چندانی را تجربه نخواهند کرد.

نتیجه‌گیری

یافته‌های پژوهش حاضر در دو نکته خلاصه می‌شود: نخست اینکه به لحاظ نظری تأییدکننده سایر پژوهش‌هایی است که نشان می‌دهند تحریم‌ها تأثیرات مخربی بر حقوق بشر در کشورهای هدف برجای می‌گذارند. دوم اینکه به لحاظ تجربی و مصداقی نشان می‌دهد وضع حقوق بشر در سومالی در دوره تحریم‌ها نه تنها بهبود پیدا نکرده، بلکه وخیم‌تر نیز شده است. این یافته بیانگر این است که تحریم‌ها نه تنها منجر به جابجایی مسالمت‌آمیز قدرت نمی‌گردند؛ بلکه آتش جنگ‌های داخلی و نزاع بر سر قدرت را شعله‌ور می‌سازند. این تأثیر به‌ویژه در کشورهایی که دارای بافت قومی - قبیله‌ای همچون سومالی است بسیار شدیدتر است. این کشور طی سه دهه گذشته در بسیاری از شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی شاهد افت و عقبگرد بوده است. به‌عنوان مثال درحالی که تا پیش از تحریم‌ها شهروندان سومالیایی تحت نظام بهداشتی یارانه‌ای و متمرکز زیرنظر دولت از خدمات حداقلی و فراگیر بهره‌مند بودند پس از سرنگونی زیادباره از قدرت و اعمال تحریم‌ها با

فصلنامه بحران پژوهی جهان اسلام

افزایش قیمت دارو و هزینه‌های درمان مواجه شدند و دولت نیز بواسطه کاهش درآمدهای خود قادر به حمایت از آن‌ها نبود. نتیجه این شرایط ناتوانی دولت در کنترل و مدیریت بسیاری از بیماری‌ها از جمله وبا و سرخک و مرگ‌ومیر بالای کودکان و زنان شده است. لذا آنچه که در اسناد حقوق بشری از آن تعبیر به حق حیات و حق سلامت می‌گردد- به واسطه آمار بالای فوتی‌ها، بیماری‌ها و سوء تغذیه به‌ویژه در زنان و کودکان- در این کشور به شدت نقض شده است. به لحاظ سیاسی نیز مוגادیشو پیشرفت چندانی نسبت به قبل از تحریم‌ها نکرده است. همچنان این کشور یکی از بدترین سوابق را در خصوص فساد، بی‌قانونی، بی‌ثباتی سیاسی، خشونت و نقض آزادی در اشکال مختلف از خود برجای گذاشته است. بنابراین باید گفت تحریم‌ها چه از نوع هوشمند و فراگیر و چه از نوع خاص و غیرهوشمند آن فاقد تأثیرگذاری لازم بر تغییر رفتار و سیاست بوده و شهروندان عادی را در معرض آسیب قرار داده است. در عوض آنچه می‌تواند سرنوشت این کشورها را تغییر دهد توانمندسازی شهروندان برای پیگیری مطالبات سیاسی خود و ایجاد جامعه مدنی است. برای بالابردن آگاهی سیاسی و شکل‌گیری احزاب واقعی در این کشورها، یکی از مهم‌ترین گام‌ها، اعطای فرصت‌های تحصیلی به نخبگان این جوامع و فراهم سازی امکان دسترسی به گوشی‌های هوشمند و اینترنت رایگان برای مردمان عادی جهت پی بردن به حقوق اولیه خود است. کشورهای تحریم‌کننده به جای مسدودسازی منابع درآمدی این کشورها، که فشار بر شهروندان عادی را به همراه دارد می‌توانند کمک‌های بشردوستانه خود را در قالب سازمان‌های غیردولتی در اختیار جامعه هدف قرار داده و بر روند توزیع صحیح آن‌ها نظارت نمایند. این دولت‌ها به جای تحریم شهروندان عادی قادر خواهند بود جلوی مسافرت مقامات دولتی و خانواده‌های آن‌ها به کشورهای دیگر برای سفرهای تحصیلی، گردشگری و تجاری، امکان خرید و سرمایه‌گذاری در خارج از مرزها و تشکیل شرکت‌های صوری و پوششی را بگیرند. در عین حال نباید فراموش کرد که هرگونه تحریم صرفاً در بسترهای قانونی و مشروع و در چهارچوب نهادهای بین‌المللی است که می‌تواند مورد پذیرش اولیه جامعه جهانی قرارگیرد و تحریم‌های یکجانبه، غیرقانونی و نامشروع برخی دولت‌ها همچون آمریکا، انگلیس و فرانسه نه تنها قابل پذیرش نیست، بلکه صرفاً شرایط را بدتر ساخته و زمینه را برای مداخلات سیاسی- نظامی غیرقانونی بعدی باز خواهد کرد.

Translated References to English

- Bokat-Lindell, S. (2022). Putin's Getting Sanctioned, but Russia's Getting Canceled. *The New York Times*, 9 march, <https://www.nytimes.com/2022/03/09/opinion/ukraine-russia-cancel-culture-putin.html?searchResultPosition=2>
- Ascherio, Alberto et. al. (1992). Effect of the Gulf War on Infant and Child Mortality in Iraq. *The New England Journal of Medicine*, Vol. 327, No. 13, pp.931-936.
- Bossuyt, M. (2012). The Adverse Consequences of Economic Sanctions on the Enjoyment of Human Rights. *Working paper prepared for the Commission on Human Rights*, (E/CN.4/Sub.2/2000/33), https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Events/WCM/MarcBossuyt_WorkshopUnilateralCoerciveSeminar.pdf
- Care Organization. (2022). Somalia Food Insecurity Crisis. *Care Organization*, <https://www.care.org/our-work/disaster-response/emergencies/somalia-food-insecurity-crisis/>
- Concerns Worldwide. (2023). Hunger in Somalia: Where We Are in 2023 and How We Got There. *Care Organization*, <https://www.concern.net/news/hunger-in-somalia>
- Cortright David; Lopez, George A. (2009). Human Right and Targeted Sanctions, Sanctions and Security Research Program, An Action Agenda for Strengthening Due Process Procedures. *Sanctions and Security Research Project*, <https://sanctionsandsecurity.org/wp-content/uploads/2020/11/Human-rights-and-Targeted-Sanctions-1.pdf>
- Cortright, David; Lopez, George A. (2000). *The Sanctions Decade: Assessing UN Strategies in the 1990s*. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers.
- Davenport, Christian; Armstrong, David A. (2004). Democracy and the Violation of Human Rights: A Statistical Analysis from 1976 to 1996. *American Journal of Political Science*, Vol. 48, No.3, pp. 538–554.
- Drezner, Daniel W. (2011). Sanctions Sometimes Smart: Targeted Sanctions in Theory and Practice. *International Studies Review*, Vol.13, No.1, pp.96–108.
- Fearon, James D. (1994). Domestic Political Audiences and the Escalation of International Disputes. *The American Political Science Review*, Vol. 88, No. 3, pp. 577–592.
- Freedom H. (2023). Somalia: Freedom in the World 2022 Countries. *Freedom House*, <https://freedomhouse.org/country/somalia/freedom-world/2022>
- Gibbons, E. D.; Garfield, R. (1999). The Impact of Economic Sanctions on Health and Human Rights in Haiti, 1991-1994. *American Journal of Public Health*, Vol.89, No.10, pp.1499–1504.
- Gordon, M. (2023). Somaliland's Case for International Recognition Is Getting Complicated. *World Politics Review*, <https://www.worldpoliticsreview.com/somaliland-democracy-somalia-recognition-independence-military/>

- Hosseini, M.J. (2008). The crisis of piracy on the coast of Somalia and examining the role of extra-regional powers. *African Studies*, 8(19), 111-168 **(In Persian)**
- Human Rights Watch. (2022). .World Report 2022: Somalia Events of 2021. *Human Rights Watch* , <https://www.hrw.org/world-report/2022/country-chapters/somalia>
- Ingiriis, M.H. (2016). *The Suicidal State in Somalia: The Rise and Fall of the Siad Barre Regime, 1969-1991*. Lanham: University Press of America.
- Ingold, E. (2013). The Impact of Economic Sanctions on Respect for Human Rights after the End of the Cold War. *APSA 2013 Annual Meeting Paper*, American Political Science Association 2013 Annual Meeting, <https://ssrn.com/abstract=2299765>
- Karimi Pashaki, S., Yahyapour, M.S., and Kazemipour, A. (2015). The effect of piracy on the security of the maritime areas of Somalia. *New Perspectives in Human Geography*, 8(3), 67-84 **(In Persian)**
- Kelly, E. (2022). How the Ukraine Crisis is Fueling a “Perfect Storm” for Food Insecurity. *Concerns Worldwide*, 25 April, <https://www.concern.net/news/how-ukraine-crisis-fuelling-perfect-storm-food-insecurity>
- Lewis, I. M. (2021). Somalia: History, Geography, Culture, & Facts. *Encyclopedia Britannica*, <https://www.britannica.com/place/Somalia>.
- Lewis, M. (2003). *A Modern History of Somalia. Nation and State in the Horn of Africa*. 4th edition, Ohio: Ohio University Press.
- Marinov, N. (2005). Do Economic Sanctions Destabilize Country Leaders?. *American Journal of Political Science*, Vol. 49, No.3, pp. 564–576
- Massoudnia, H., Foroughi, A. (2012). A comment on the role of Islamist groups in Somalia. *Islamic World Studies*, 1(3), 122-97 **(In Persian)**
- Menkhaus, K. (2006). Governance without Government in Somalia Spoilers, State Building, and the Politics of Coping. *International Security*, Vol.31, No.3, pp. 74–106.
- Micek, P. (2023). When Sanctions Undermine Human Rights Online. *Access Now*, 17 March, <https://www.accessnow.org/sanctions-undermining-human-rights/>
- Musau, S.M. (2021). Ineffectiveness of Sanctions: A Case Study of Somalia. *Intergovernmental research and policy Journal*, <https://irpj.euclid.int/articles/ineffectiveness-of-sanctions-a-case-study-of-somalia/>
- musavi, S., bagheri dolatabadi, A. (2021). The impact of economic sanctions on political and economic rights and the health of North Korean citizens. *World Politics*, 10(1), 221-254 **(In Persian)**
- Ngila, F. (2023). Somalia Is the Most Corrupt Country in the World. *Quartz*, 2 February, <https://qz.com/somalia-is-the-most-corrupt-country-in-the-world-1850063626>
- OCHA. (2022). Somalia Prices Are Soaring amid the Loss of livelihoods and The Impact of the Ukraine Crisis Last Updated. *OCHA*, 18 Sep 2022”, <https://reports.unocha.org/en/country/somalia/card/6k0xfZv5ip/>
- OHCHR. (1966a). International Covenant on Civil and Political Rights. *OHCHR*, 16 December 1966, <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>

- OHCHR. (1966b). International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. *OHCHR*, 16 December 1966, <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cescr.aspx>
- Osman, A.N. (2022). Somalia's Healthcare System: The Current Landscape and the Solution We Need. *Garowe Online*, 1 May, <https://www.garoweonline.com/en/opinions/somalia-s-healthcare-system-the-current-landscape-and-the-solutions-we-need>
- Peksen, D. (2009). Better or Worse? The Effects of Economic Sanctions on Human Rights. *Journal of Peace Research*, Vol. 46, No.1, pp.59-77.
- Peksen, D. (2009). Better or Worse? The Effect of Economic Sanctions on Human Rights. *Journal of Peace Research*, Vol.46, No.1, pp.59-77.
- Peksen, Dursun; Cooper, Drury A. (2010). Coercive or Corrosive: The Negative Impact of Economic Sanctions on Democracy. *International Interactions*, Vol.36, No.1, pp. 240-264.
- Radcliffe, B. (2022). How Economic Sanctions Work. *Investopedia*, 6 July, <https://www.investopedia.com/articles/economics/10/economic-sanctions.asp>
- The Economist. (2023). Western Sanctions on Russia are Like None the World Has Seen. *The Economist*, 5 March 2022, <https://www.economist.com/briefing/2022/03/05/western-sanctions-on-russia-are-like-none-the-world-has-seen>
- The Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR). (2022). Somalia: UN Expert Warns Health Care Standards “Dangerously Low”. *OHCHR*, 5 April, <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2022/04/somalia-un-expert-warns-health-care-standards-dangerously-low>
- Trading Economics. (2023). Somalia Food Inflation. *Trading Economics*, <https://tradingeconomics.com/somalia/food-inflation>
- Transparency Organization. (2023). Corruption Interceptions Index 2022. *Transparency Organization*, <https://www.transparency.org/en/cpi/2022>
- UN Security Council. (1992). Resolution 733 (1992) / Adopted by the Security Council at its 3039th Meeting. *UNSC*, 23 January, <https://digitallibrary.un.org/record/135713?ln=en>
- UN Security Council. (2019). Resolution 2498 (2019) / Adopted by the Security Council at its 8665th Meeting. *UNSC*, 15 November, <https://digitallibrary.un.org/record/3836082?ln=en>
- UNHR. (2016). Somalia: Freedom of Expression Critical to Ongoing Political Transition – UN Report. *UNHR*, 4 September, <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2016/09/somalia-freedom-expression-critical-ongoing-political-transition-un-report>
- UNICEF. (2023). Health: UNICEF Somalia. *UNICEF*, <https://www.unicef.org/somalia/health>
- United Nations. (2023). Briefing Security Council, Chair of Somalia's Sanctions Regime Committee Details Need for Proceedings' Confidentiality,

- Recommendations on Humanitarian Matters. *SC/15323*, 15 June 2023, <https://press.un.org/en/2023/sc15323.doc.htm>
- United Nations. (2023). Recent Meetings of 751 Sanctions Committee Took Up Investigations into Al-Shabaab's Finances, Weapons Smuggling between Somalia, Yemen, Chair Tells Security Council. *SC/15213*, 27 February, <https://press.un.org/en/2023/sc15213.doc.htm>
- UNHRC (2012). Thematic Study of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights on the Impact of Unilateral Coercive Measures on the Enjoyment of Human Rights, Including Recommendations on Actions Aimed at Ending such Measures. *A/HRC/19/33*, 11 January, <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G12/100/67/PDF/G1210067.pdf?OpenElement>
- US Department of State. (2023). 2022 Report on International Religious Freedom: Somalia. *US Department of State*, <https://www.state.gov/reports/2022-report-on-international-religious-freedom/somalia/>
- USAid. (2023). Bringing Unity, Integrity and Legitimacy to Democracy (BUILD). *USAid*, <https://www.usaid.gov/somalia/fact-sheet/bringing-unity-integrity-and-legitimacy-democracy-build>
- Van Genugten, Willem J. M. (1999). *United Nations Sanctions: Effectiveness and Effects, Especially in the Field of Human Rights: A Multidisciplinary Approach*. Antwerpen: Intersentia.
- Wallensteen, Peter; Staibano, Carina. (2005). *International Sanctions: Between Words and Wars in the Global System, the Cass Series on Peacekeeping 21*. New York: Routledge.
- WHO. (1 March, 2023). Somalia calls for help as 1.8 million Somali children under 5 experience acute malnutrition and health complications. *WHO*, <https://www.emro.who.int/somalia/news/somalia-calls-for-help-as-18-million-somali-children-under-5-experience-acute-malnutrition-and-health-complications.html>
- Wood, Reed M. (2008). A Hand upon the Throat of the Nation': Economic Sanctions and State Repression, 1976–2001. *International Studies Quarterly*, Vol. 52, No. 3, pp.489–513.
- World Bank. (2022a). Prevalence of Undernourishment (% of Population) – Somalia. *World Bank*, <https://data.worldbank.org/indicator/SN.ITK.DEFC.ZS?locations=SO>
- World Bank. (2022b). Worldwide Governance Indicators: Somalia. *World Bank*, <https://info.worldbank.org/governance/wgi/Home/Reports>